

!דבר? פם

ושננתם לבניה ודברתם בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך:

פרשת השבוע למשפחה • כה שבט תשס"ח • 1 פברואר 2008

מושג השבוע: משפטים

מקיימי המצוות לבין אלה שלא מקבלים על עצמם עול המצוות. לעומת זאת, העמקה בטקסט גילוי הרבדים החברתיים, התרבותיים, המשפטיים, והאחרים הכרוכים בו והמהווים חלקים מהפסיפס המורכב שנקרא יהדות, יש בה כדי לאחות את הקרע, כדי ליצור הידברות כנה ופתוחה, ולתת מקום לכל אחד בחיק עמו, בלי לשלול את חלקם של האחרים באותה נחלה.

בן אנא

פרשה שלמה מוקדשת לענייני ניהול החיים האזרחיים והבינאישיים. לא מדובר כאן בחוקים בלתי רציונליים, אלא בשורה של תקנות שבאות להסדיר את החיים החברתיים. זוהי אחת מהאינדיקציות שהיהדות אינה רק דת אלא אורח חיים שלם. מכאן ניתן להסיק שהפילוג בין דתיים לחילוניים נובע מאי-הבנה כללית. צמצום היהדות לדת כפי שמבינים מילה זו בעולם המערבי, כלומר אך ורק כמערכת אמונית וכעיסוק בענייני "בין אדם למקום", הוא הגורם לשסע בין

פרשת משפטים (שמות כא-כד)

שאלה למחשבה

פרשת משפטים באה מיד אחרי הפרשה המרגשת המתארת את התגלותו של האל לפני העם במעמד מתן תורה בהר סיני. ומה הוא הדבר הראשון שנאמר לבני ישראל מיד אחר כך? "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לִפְנֵיהֶם. כִּי תִקְּחֶה עִבְדְּךָ עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעֲתָ יֵצֵא לְחֶפְשִׁי חָנֹם..." (שמות כא-ב).

מדוע נבחר העבדות כנושא הראשון מבין המשפטים אשר צווה משה לשים לפני בני ישראל? האם יש קשר בין מעמדו החשוב של הנושא בפרשה לבין העובדה שבני ישראל יצאו זה עתה ממצב של עבדות שנמשכה דורות? וכיצד לדעתכם מרגישים בני ישראל כשזה המשפט הראשון שהם שומעים ממשה אחרי מתן תורה?

הנושאים המרכזיים בפרשה

- * פרשת משפטים עוסקת ברובה בחוקים, דינים והלכות הנוגעים ליחסים משפטיים בין אדם לחברו.
- * בין השאר מפורטים בה דיני: עבד ואמה עבריים, רוצח, חובל, פוגע ומקלל חברו, דיני נזק שנגרם לרכושו של אדם, דיני גניבה וגזילה, דיני שומרים, איסור לענות חלשים בחברה, דיני שלושת הרגלים ומצוות שמיטה.
- * בהמשך הפרשה הבטחה לבני ישראל שאלוהים יסייע להם בכיבוש הארץ.
- * כריתת ברית בין אלוהים ועם ישראל.
- * עליית משה אל הר סיני כדי לקבל את לוחות הברית.

שאלות לחשיבה ולשיתוף

- * למה צריך חוקים בחברה, בבית הספר, במדינה?
- * האם ידוע לכם על חוקים מעניינים בישראל? במדינות אחרות?
- * האם חוקים חייבים להיות נוקשים וחד משמעיים או שהם יכולים להיות גמישים? ואולי צריך לדון בכל מקרה לגופו?
- * האם יש חוקים בביתכם? שוחחו עם ההורים והאחים - כיצד נוצרו חוקי הבית ולשם מה?
- * האם בבתי ההורים היו חוקים כשהיו ילדים? שאלו אותם ואת סבא וסבתא על כך.

הצעה לפעילות

המציאו או תכננו משחק עם חוקים חדשים. נסו לשחק משחק בלי שום חוקים. האם זה מעניין? האם זה אפשרי?

שבת שלום,

חנה אילון

קשת ירושלים

אף היום נאנקים רבים מבני עמנו תחת עול עבדות ברחבי העולם.

"...המוסר, למרות היות ערך אבסולוטי, מותאם לזמן, למנהגים ולמקום. אברהם היה בעל עבדים רבים אך אנו עדיין יכולים לראותו כמודל מוסרי שכן אנו בוחנים אותו בראי תקופתו... לאברהם היו גם שתי נשים, האם גם בזה הוא צריך לשמש לנו מודל ומופת?

"...בסיפור הבריאה מצויין שהאדם נברא בצלם ולא כתוב שלאדם הלבן יש עליונות על האדם השחור, אלא אם כן לפי התאוריה של רפאל, האדם השחור כלול בחיות הזוחלות על הארץ...

"...האם ייחוס העבדות לתקופה שלפני המבול לא מוכיח שה' ראה תופעה זו בעין רעה לצד המעשים הרעים האחרים והאכזריות שאותו דור היה נגוע בהם ואשר הביאו עליהם את המבול?

"...אינני פוליטיקאי, אך להצהיר שהעבדות מותרת על ידי האל הינו מעשה של חילול השם, ולכן עלינו לצאת חוצץ נגד זה קבל עם ועדה בכל פורום ובכל הזדמנות."

באופן אירוני, הרב איינהורן נשא את דרשתו באזור שהיה בשליטת הקונפדרציה ולכן נאלץ לברוח מבולטימור לפילדלפיה מספר ימים לאחר מכן מחשש לחייו.

היום, במבט לאחור, נראה שדברי הרב הרפורמי קלעו למטרה והגדירו את עמדת הדת היהודית כפי שאנו רוצים להציגה, אך בראי התקופה, הסוגיה הייתה סבוכה מאוד. מעניין להזכיר לסיום את המקבילות שראו יהודים רבים באותה תקופה בין מלחמת האזרחים ושחרור העבדים בדרום לבין יציאת מצרים, וכמו משה, שרק ראה את הארץ המובטחת מרחוק, כך גם אברהם לינקולן נרצח (בפסח של 1865) מבלי שזכה לראות את איחוד הצפון והדרום ויישום חזונו.

אלפד פול

אב לתלמידים בגן ובכיתה א' קשת בייס בן גוריון

מחנכים אצל יארי חן קפאל "חש"ר"

פאמלמא אצל יארי חן קפאל

חן קפאל מחנך "קש"ר"

פאקלד איש:

052-6040704

חן קפאל אצל:

www.gesher-mazkeret-batya.org.il

פרשת משפטים פותחת בדיני עבד עברי ומפרטת את תנאי עבדותו ושחרורו. בעיניים מודרניות נראה נושא העבדות קצת אנאכרוניסטי, אך לא כך היו הדברים לפני פחות ממאה וחמישים שנה.

הימים ימי ערב פרוץ מלחמת האזרחים בארצות הברית. המלחמה שנסובה בעיקרה על נושא העבדות וביטולה, התחוללה בין השנים 1861-1865 בין מדינות האיחוד בצפון ארצות הברית שהתנגדו לעבדות ובראשן עמד אברהם לינקולן לבין מדינות הקונפדרציה מהדרום שתמכו בעבדות. כצפוי גם היהודים נדרשו להביע את דעתם בנושא. שני רבנים בולטים באותה תקופה פרסמו מאסות בנושא העבדות בינואר 1861, כשלושה חודשים לפני פרוץ הקרבות הראשונים.

הרב ד"ר מוריס רפאל, רב אורתודוקסי שהיגר מאנגליה והקים את קהילת בני ישורון בניו יורק, נשא את הדברים הבאים:

"...נדרשתי לשאת את הדברים הבאים על מנת לתקן טעות יסודית. על הציבור להביע את עמדתו, אך על העובדות אין להתווכח. אין כתוב מקראי אשר מגנה את העבדות ומייחס חטא להחזקת עבדים (ההדגשה במקור).

"...בתנ"ך העבדות מוזכרת כבר על ידי נח אשר קילל את חם כי יהיה עבד עבדים לאחיו. לפיכך ניתן להניח שהיא הייתה קיימת עוד לפני המבול ומצאה את ביטויה בחברה לצד מערכות יחסים חברתיות אחרות כמו בין בעל לאשתו, בין הורים לילדים.

"...התורה מתייחסת לבעלות על עבדים כנורמה חברתית מקובלת, ומפרטת דינים רבים הנוגעים לאחזקת העבד, כגון איסור העבודה בשבת והאיסור לחמוד את עבד רעך... הבעלות על העבד אינה ניתנת לעוררין, וכיצד נוכל לגנותה כאשר ראשי האומה, אברהם, יצחק ויעקב, עמם שוחח הקב"ה, היו בעלי עבדים. ואם תאמרו שהדבר לא נאסר בזמנם אך כיום זהו חטא, אשאל אתכם מתי ובאיזו סמכות נאסרה אחזקת עבדים? מי הוא זה שהמציא חטא זה שאינו מופיע במקרא? ובאיזו סמכות אתם דוחים ומגנים את אלפי האזרחים מהדרום שהינם יראי אל ובעלי מוסר לא פחות מכם.

"...התורה מתייחסת לעבד כאדם ומשמרת את כבודו, בעוד שבדרום מתייחסים לעבד כאל חפץ חסר זכויות... אם אחינו מהצפון לא היו מנסים להיות צדיקים יתר על המידה, ואחינו מהדרום היו מאמצים את הגישה המקראית לעבדים והיו זונחים את גישתם נטולת האל לעבדים אשר מאפשרת לקומץ עשבים שוטים להכתיים את המוניטין של כל בעלי העבדים, אם זה היה קורה, הקב"ה היה מעניק לנו מחסדו ומשכין שלום בארצנו."

הרב דוד איינהורן, רב רפורמי מבולטימור, יצא נגד דברי הרב רפאל:

"...נשאלת השאלה הפשוטה: האם עבדות היא מוסרית או לא... ד"ר רפאל נשא נאום המצדיק בשם סמכות אלוקית את העבדות, בעוד כל יהודי מודה מדי יום לה' על כך שהוציא את עם ישראל ממצרים, מבית עבדים, וזאת בעוד

מיוחס לגורמים חיצוניים והצלחה - ליכולת, לכן הם משמרים את ביטחונם העצמי אפילו במקרה של כשלון. אצל בנות קורה בדיוק להפך. בגלל שהצלחתן מיוחסת למזלן הטוב או לעבודה מאומצת וכשלון מיוחס לחוסר יכולת, בכל כשלון ביטחונן העצמי נשחק. כל זה פועל בדרכים נעזמות לכאורה אך עוצר את הבנות מלרצות להיות אסטרונאוטיות או מנתחות מוח. בנות אינן יכולות לומר מדוע הן קוברות את חלומותיהן, הן פשוט מאבדות עניין באופן 'מסתורי'. ד"ר אניטה גוריאן, שעוסקת בפסיכיאטריה ילדים ומתבררים, טוענת שבארה"ב מספר הילדות המחוונות בילדות המוקדמת ובבית הספר היסודי שווה למספר הבנים המחוונים, אולם בגיל 12 צונח מספרן ובסופו של דבר ישנם הרבה יותר גברים מחווננים מנשים. הישגיהן הלימודיים וכשרונותיהן מטשטשים בדרך. המחקר מצביע על כמה גורמים שמשתלבים לכדי מחסומים בפני הישגי בנות מחווננות. חוקר אמריקני בשם טרמן (Terman) מצא שמגיל שנתיים וחצי עד 14 לבנות יש יתרון אקדמי על הבנים, ואז הוא מתהפך. אבל גם בכיתה ב' וג' בנות מחווננות רבות כבר הבינו את המסר שמועבר אליהן ביעילות במשפחה, בבית הספר ומהתקשורת, למשל: בטוח יותר לא להתבלט בכשרון גדול, מקובל יותר שבנות ישתנו לחבריהן, עדיף להשאיר את תחומי המדעים והמתמטיקה לבנים ולהתמקד בתחומי השפה, הכתיבה והקריאה. הציפיות מבנים שונות מהציפיות מבנות.

מחנכים צריכים לקחת ברצינות את סימני ההתקדמות ההתפתחותיים בקרב בנות בגיל הגן ואת העובדה שבבית הספר צונחת ההערכה העצמית של הבנות עד שבגיל ההתבגרות ניכר חסך רציני בביטחון העצמי. בכיתה ח' נמצא שבנות מחווננות פחות בטוחות בעצמן ופחות מעריכות את עצמן מבנות אחרות. כנראה בשל הקונפליקט בין הצרכים הפסיכולוגיים שלהן לבין ציפיות החברה לגבי תפקידים מגדריים. חלקן מאמינות שצריך להימנע מתחרות בלימודים כדי לשמור על מערכות יחסים ועל פופולריות חברתית, אפילו אם המשמעות היא לעשות מאמץ שהכשרון שלהן לא יורגש. יותר חכם לא להיראות כל כך חכמה, עם ציונים גבוהים מידי הן לא יהיו "מקובלות" בין הבנות. החוקרות הישראליות ד"ר רחל זורמן וחנה דויד מתארות זאת בספרן "אפשר גם אחרת" כ"תסמונת סינדרלה". שלומית רחמל, מנהלת המחלקה למחווננים במשרד החינוך בשנת 2001 סיפרה: "הורי הבנות, בעיקר האימהות, נרתעות מלשלוח את בנותיהן לכיתות המחווננים. לא פעם אני שומעת מאם את המשפט: בשביל מה הבת שלי צריכה שידביקו עליה תווית של מחונן? עדיף שיהיו לה הרבה חברות, לא לחץ בלימודים."

במחקר אמריקני שהשתתפו בו כמעט 500 תלמידים התברר שבנים מחווננים נחשבו לפופולריים ביותר, למצחיקים ובעלי חוש הומור בעוד שבנות מחווננות להכי פחות פופולריות, מדוכדכות או עצובות. בנות עם ממוצע ציונים גבוה סובלות יותר מדיכאונות, מבעיות פסיכוסומטיות ומהערכה עצמית נמוכה מאשר בנים עם ממוצע ציונים גבוה. אצל בנים מעודדים כישורי מנהיגות ובנים מחווננים מתוארים כמנהיגים. אצל בנות מחווננות אותן תכונות מתוארות לעתים

ילדי כיתה ב' עוברים מדי שנה מבחן פנימי בבית הספר בהבנת הנקרא ובחשבון. 15% מתלמידי כל כיתה שנמצאו כבעלי היכולת הגבוהה ביותר מוזמנים למבחן חיצוני שמכון סאלד מבצע עבור משרד החינוך. מבחנים אלה מטרתם לאתר את 1.5%-3% של התלמידים שהישגיהם במבחנים היו הגבוהים ביותר ולהציע להם תוכנית העשרה וטיפול. לתוכנית מתקבלים התלמידים בעלי היכולת הלימודית הגבוהה ביותר כלומר רמת האינטליגנציה (מנת משכל של 135 ומעלה), אולם לפני ארבע שנים הציבה ועדת היגוי תנאי של עמידה בקריטריונים של מוטיבציה ויצירתיות והמליצה לכלול גם כשרון אמנותי, הצטיינות לימודית ספציפית וכשרון ספורטיבי.

מנתוני משרד החינוך עולה כי שליש מהילדים שעוברים את הבחינות ומתקבלים לתוכנית הן בנות ושני שליש בנים, זה היחס הממוצע ברמה הארצית מזה שנים. לפני כמה שנים נעשה ניסיון לשנות את שיטת האבחון במבחנים כדי שיאתרו יותר בנות, אולם כנראה שהוא לא צלח, מפני שמאז 2001 המחלקה למחווננים מבצעת העדפה מתקנת לטובת הבנות. פרופ' זמירה מברך, המדענית הראשית של משרד החינוך דאז הסבירה: "מאחר שהיה לנו ברור שההבדלים בציונים בין בנים לבנות בגילאים כה צעירים נובעים מחינוך ומהתייחסות השונה של החברה לבנות מוכשרות ולבנים מוכשרים - ולא בגלל הבדל ביכולות השכליות - החלטנו לצרף לכיתות המחווננים את הבנות שמבחינת האיתור למחווננים השיגו את התוצאות הקרובות ביותר לנקודת החיתוך של המחווננים."

תוצאות הבחינה משקפות בעיה מהותית שקיימת בחברה באופן סמוי.

מחקר בריטי (Foundation Stage Profile) בדק את התנהגותם של 560,000 ילדים בגילאי שלוש עד חמש ומצא שהבנות מובילות בכל התחומים. הפער הגדול ביותר, 16 אחוזים, נמדד בסעיף "התפתחות יצירתית". אבל הבנות מובילות גם בהתפתחות אישית, חברתית, רגשית, פיזית, בכתיבה, קריאה ובכישורים מתמטיים. אפילו בתחומים הריאליים, שבהם נהוג לחשוב שיש יתרון לבנים, מובילות הבנות. החוקרים קבעו שהבנות מתרכזות בצורה טובה יותר, מתמידות יותר בפתרון בעיות, לוקחות בחשבון גם דעות של אחרים, מבינות מה נכון, מה לא נכון ומסוגלות להביע מגוון של רגשות בצורה טובה יותר.

מחקרים אחרים מאוששים את הממצאים הנ"ל ולמרות כל זאת, במבחנים הרב בררתיים ("מבחנים אמריקאיים") של מכון סאלד בנות משאירות שאלות ללא מענה, בעוד שהבנים מעזים לנחש את התשובות אם אינם יודעים אותן, הם פותרים את המבחן מהר יותר וכך משיגים ציונים גבוהים יותר. כלומר, למרות יתרונן המובהק של הבנות, מתברר שמהר מאוד מתקבעים סטריאוטיפים מגדריים ומשפיעים על ביטחונם העצמי של הילדים. פרופ' מברך: "ההכוונה השונה לבנים ולבנות מהגיל הרך, היא שיוצרת את הפערים בציונים... בנים מחונכים משחר ילדותם להיות אקטיביים." מארי פיפר ורות רוס, מחברות הספר "להשיב את אופליה לחיים: להציל את העצמי של מתבגרות": "אצל בנים כשלון

להימנע מסטריאוטיפים, לעודד ביקורתיות כלפי תיאור מוטה של בנות ונשים בספרי הלימוד, בספרות הילדים, בתקשורת ובכל מקום אחר; כשאמהות מהוות דוגמה לעצמאות, להתנהגויות פותרות בעיות ולאסטרטגיות של קבלת החלטות - הבנות יצליחו יותר בעתיד; מעורבות האבות חשובה גם היא, בין היתר כיוון שהמחקר מצביע על כך שלציפיות של האבות תפקיד חשוב בשאיפותיהן של בנותיהן.

אילן אקולוגי

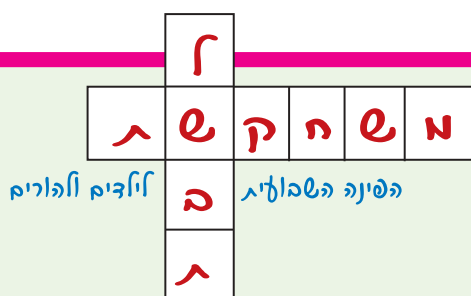
אם לתלמיד בכיתה א' קשת בייס בן גוריון

כ"שתלטנות" ו"הירות" והן נבלמות.

מעט בנות בוחרות ללמוד מתמטיקה ופיסיקה כמקצועות ברמה מוגברת של חמש יחידות לימוד. עם זאת, הישגיהן של בנות שניגשות למבחנים אלו זהים להישגיהם של הבנים. לדברי שלומית רחמל: "נתונים אלה מעידים שמערכת החינוך הישראלית זקוקה לחינוך מחדש ביחס לבנות מוכשרות. מחקרים רבים מראים שמורות בארץ מעודדות בעיקר את הבנים לענות על תשובות במשך השיעורים. הן בכלל לא מודעות לכך שהן מפלות לרעה את תלמידותיהן".

החוקרים ממליצים להורים ולמחנכים:

לעודד בנות להיות עצמאיות יותר, לקחת את הקרדיט על הצלחתן, להכיר בכשרונן ולא לחשוש מנטילת סיכונים;

בפרשת משפטים אנו מצווים להעניש את המזיק בעונש התואם את מידת הנזק: "עין תחת עין, שן תחת שן, יד תחת יד, רגל תחת רגל". בתפוזות שלפניכם מתחבאים 4 חלקי הגוף שבפסוק יחד עם עוד 12 שמות חלקי גוף חיצוניים נוספים. האם תמצאו את כולם?

בהצלחה!

נלה ויהודה זלצברג

ב	ח	צ	מ	ל	נ
ל	ג	ר	ח	ש	ז
ה	פ	י	ט	ו	ו
ק	ת	ס	כ	נ	א
פ	כ	ד	ר	י	ס
ש	א	צ	ב	ע	ד

